

Ο ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΟ ΝΗΣΙΑΓΩΓΕΙΟ

Παραδόσεις Μαθήματος [1]

Γλωσσική ανάπτυξη

Εισαγωγικά ερωτήματα

Χρειάζεται μια/ένας νηπιαγωγός να έχει μελετήσει τη γλωσσική ανάπτυξη/κατάκτηση;

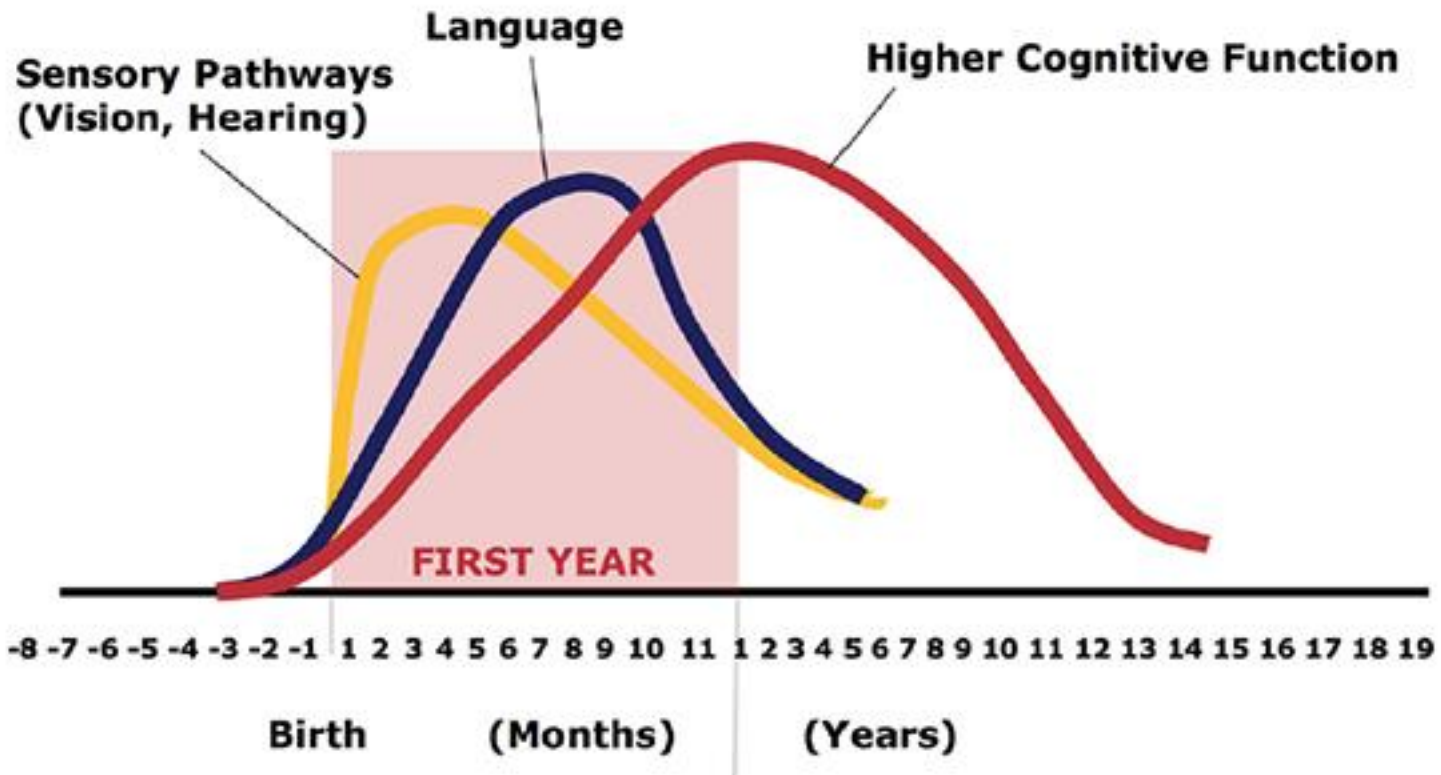
Τι της/του χρησιμεύει στην εργασία της/του;

Ποιες ειδικές γνώσεις και σε ποιο βάθος χρειάζονται, αφού υπάρχουν ειδικοί όπως γλωσσολόγοι, ψυχολόγοι, λογοθεραπευτές κτλ.;

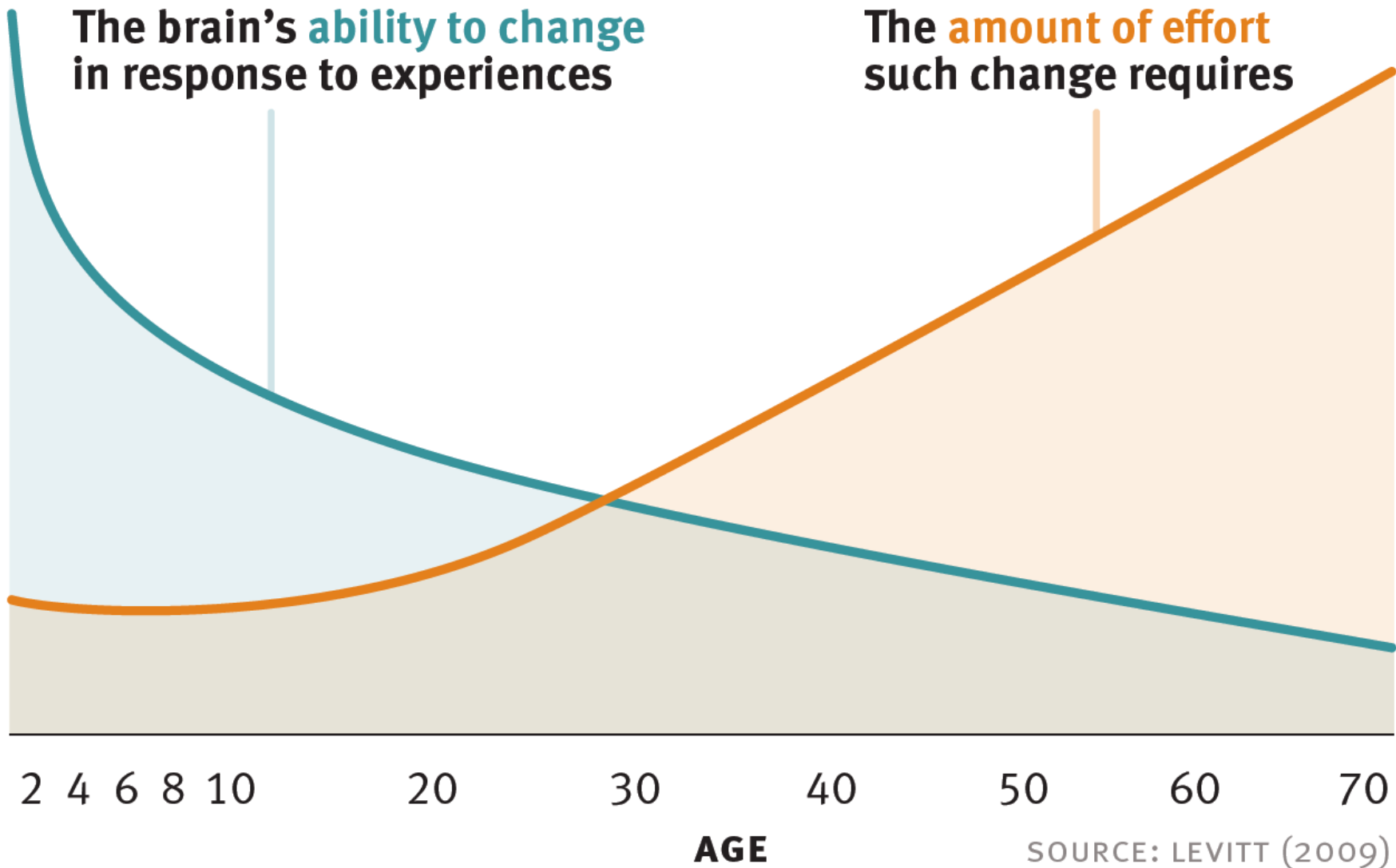
Η ανάπτυξη της γλώσσας είναι μία από τις πιο ενδιαφέρουσες, συναρπαστικές και σπουδαίες περιοχές έρευνας στη σύγχρονη βιβλιογραφία που αναφέρεται στην ανάπτυξη των παιδιών. Μοιάζει όντως θαυμαστό το πώς τα παιδιά σε ένα τόσο σύντομο διάστημα όσο αυτό της προσχολικής ηλικίας καταφέρνουν να κατακτήσουν το τόσο περίπλοκο σύστημα της μητρικής τους γλώσσας και κάποια και μιας δεύτερης (σπανιότερα και τρίτης) γλώσσας.

Human Brain Development

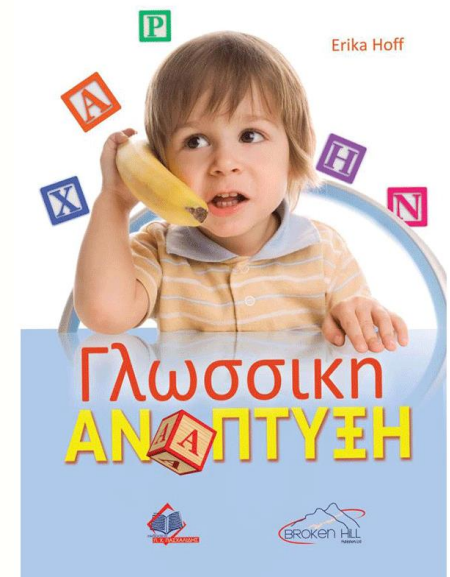
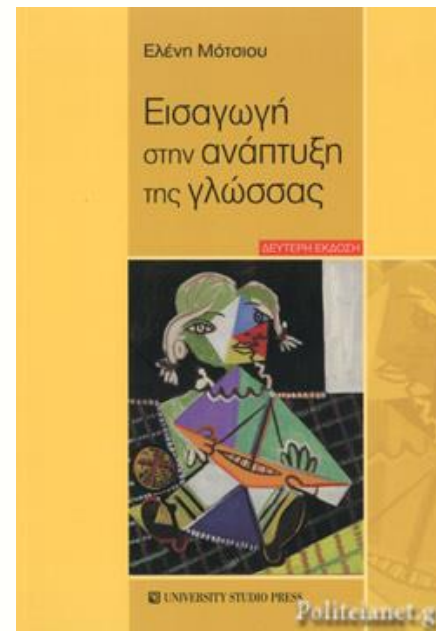
Neural Connections for Different Functions Develop Sequentially

Center on the Developing Child
HARVARD UNIVERSITY

Γλωσσική ανάπτυξη

- * Τι είναι «γλώσσα» και πώς μαθαίνεται;
- * Τι διδάσκουμε στο νηπιαγωγείο και τι στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης;

Αριστοτέλης: Πολιτικά 1, 1252b27-1253a39

ἕκ τούτων οὖν φανερόν ὅτι τῶν φύσει ἢ πόλις ἐστί, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον, καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἦτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος·

λόγον δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζῶων·

ἢ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζῷοις (μέχρι γὰρ τούτου ἢ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε, τοῦ ἔχειν αἴσθησιν λυπηροῦ καὶ ἡδέος καὶ ταῦτα σημαίνειν ἀλλήλοις), ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστὶ τὸ συμφέρον καὶ τὸ βλαβερόν, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον· τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν· ἢ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖν οἰκίαν καὶ πόλιν.

Η θεμελιώδης κατάσταση του ανθρώπου ως
ομιλ-όντος (parlêtre: parler=μιλώ & être=ον)

Jacques Lacan (1901 - 1981)

«υπάρχουμε... μιλώντας» Τζούλια Κρίστεβα: *«Αυτή η απίστευτη ανάγκη για πίστη»*

ανάγκη για πίστη (στον πατέρα που διαμεσολαβεί μεταξύ παιδιού και μητέρας) - επιθυμία για γνώση (ερωτήσεις του παιδιού)

Ορισμός

Η γλώσσα είναι ένα σύστημα κοινωνικής σημειωτικής, μέσα από το οποίο ο άνθρωπος νοηματοδοτεί και κοινοποιεί την εμπειρία του.

Ως σύστημα διαθέτει κανόνες και νόρμες που διέπουν τη δομή και τη λειτουργία όλων των εκφωνημάτων, δηλαδή της λέξης, της πρότασης και του κειμένου.

Ματσαγγούρας (2007:20)

Βασικά χαρακτηριστικά της γλώσσας

- Η γλώσσα χρησιμοποιείται για την επίτευξη της **επικοινωνίας**
- Η γλώσσα είναι ένα πολύπλοκο σύστημα
- Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ποικιλία και διαφοροποίηση (τρόπος, συνθήκες, σκοπός επικοινωνίας κτλ) – **γλωσσική ποικιλία** (γεωγραφικές διάλεκτοι – κοινωνιόλεκτοι)
- Η γλώσσα είναι ένα σύστημα που λειτουργεί συγχρονικά, ενώ ταυτόχρονα **εξελίσσεται** με την πάροδο του χρόνου
- Η γλώσσα συνοδεύεται από ένα πλήθος στοιχείων τα οποία, συμπληρώνουν και διευκρινίζουν το νόημα των μηνυμάτων (επιτονισμός, χειρονομίες, στάση σώματος, κινήσεις, εικόνες, γραμματοσειρές στα γραπτά κείμενα, πολυτροπικότητα κ.ά.)

Η γλώσσα είναι ένας κώδικας που καθιστά δυνατή την επικοινωνία μεταξύ των ατόμων. Η γλώσσα επιτρέπει στον άνθρωπο να δημιουργεί κοινωνία και για το λόγο αυτό είναι προϋπόθεση κάθε κοινωνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας.

Παράσταση σε αττικό αγγείο, 6ος π.Χ. αι.

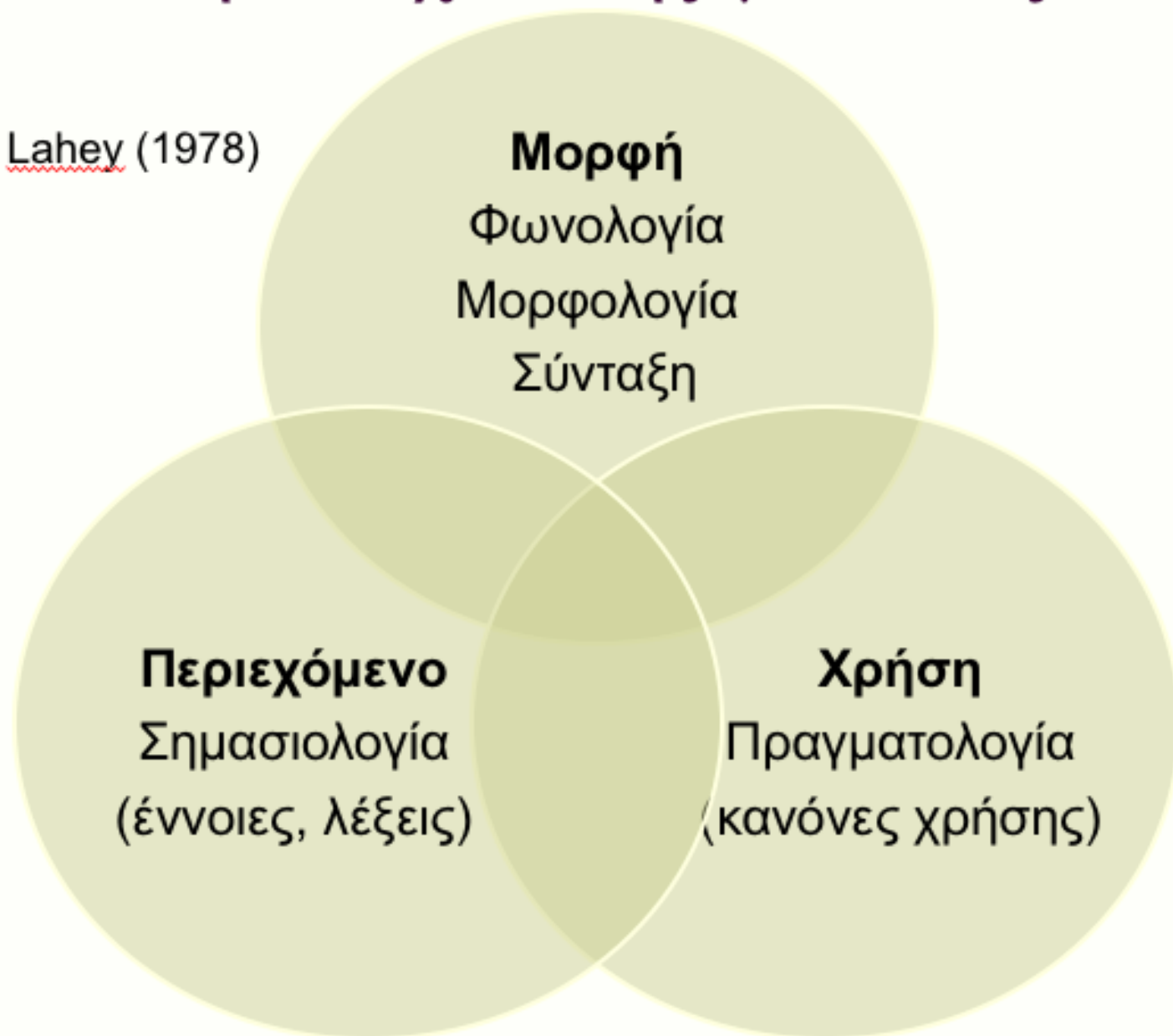
"Δείτε ένα χελιδόνι"

"Νάτο"

"Μα τον Ηρακλή, έφτασε η Άνοιξη"

Θεμελιώδη στοιχεία της γλώσσας

Bloom και Lahey (1978)

Σύστημα Κανόνων

Φωνολογικοί

Αναφέρονται στη χρήση των φωνημάτων, των μικρότερων φωνολογικών μονάδων του λόγου

Μορφολογικοί

Αναφέρονται στη χρήση των μορφημάτων, των μικρότερων στοιχείων της γλώσσας που έχουν νόημα

Συντακτικοί

Αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο οι λέξεις συνδυάζονται σε αποδεκτές φράσεις ή προτάσεις

Σημασιολογικοί

Προσδιορίζουν τη σωστή χρήση των λέξεων μέσα στο κείμενο και τη σχέση τους με το γλωσσικό περιβάλλον

Πραγματολογικοί

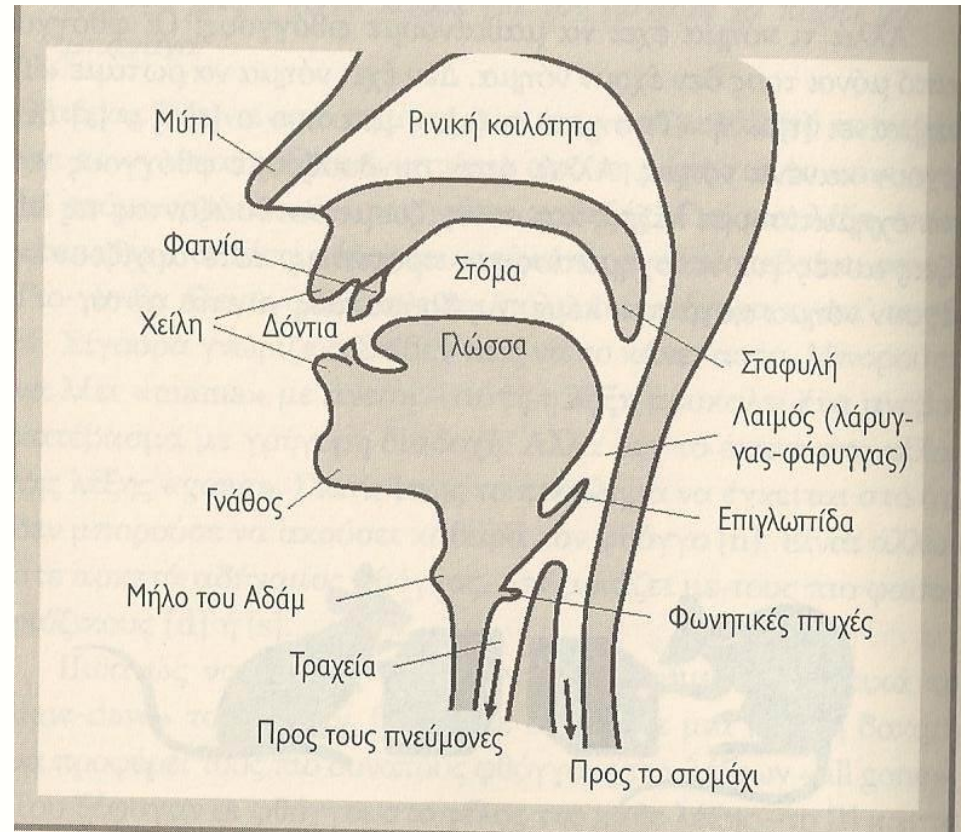
Αναφέρονται στο βαθμό στον οποίο η γλώσσα χρησιμοποιείται κατάλληλα και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο σε συγκεκριμένες καταστάσεις

Φωνολογία

ασχολείται με τη μελέτη των φωνημάτων μιας συγκεκριμένης γλώσσας, δηλαδή με τους ήχους που έχουν διακριτική / διαφοροποιητική λειτουργία για το νόημα του γλωσσικού σήματος.

Φωνήματα ονομάζονται οι ελάχιστες μονάδες ήχου κάθε γλώσσας που λειτουργούν διακριτικά, δηλ. διακρίνουν σημασίες, π.χ. τόνος, τόπος, τρόπος.

«ανεμόνενα- αναμένηνη»

Μορφολογία

Μόρφημα είναι η μικρότερη μονάδα του γλωσσικού συστήματος που είναι φορέας σημασίας. Αυτό σημαίνει ότι η παραπέρα ανάλυσή του καταλήγει σε στοιχεία χωρίς νόημα, τα *φωνήματα*, ενώ από τον συνδυασμό των μορφημάτων προκύπτουν οι *λέξεις*. Τα μορφήματα διακρίνονται σε λεξικά και γραμματικά.

Λεξικά μορφήματα: υπηρετούν την περιγραφική λειτουργία της γλώσσας(ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα, επιρρήματα).

Γραμματικά μορφήματα: απεικονίζουν ενδογλωσσικές σχέσεις (ελεύθερα: σύνδεσμοι, προθέσεις, άρθρα) (δεσμευμένα: παραγωγικά και τα κλιτικά)

Αξιολόγηση: χάρτινοι, πρωτοχρονιάτικος, αλεξικέραυνο, παίζεται – παίζετε, χείρα – χήρα,

Διαίρεση μορφημάτων

1. λεξικά				2. γραμματικά		
περιγραφική λειτουργία της γλώσσας				φανερώνουν ενδογλωσσικές σχέσεις		
1α) ουσιαστικά	1β) ρήματα	1γ) επίθετα	1δ) επιρρήματα	2α) ελεύθερα	2β) δεσμευμένα	
				σύνδεσμοι προθέσεις άρθρα	παραγωγικά	κλιτικά

Άσκηση: βρες τα μορφήματα στην πρόταση «Η Μαρία έφτιαξε μια χάρτινη βαρκούλα.» και στις λέξεις: χάρτινοι, πρωτοχρονιάτικος, αλεξικέραυνο, ξεμείναμε

Σύνταξη

- Η **σύνταξη** αναφέρεται στη σχέση που έχουν οι λέξεις μεταξύ τους σε ένα εκφώνημα, σε μια πρόταση αλλά και στη σχέση των προτάσεων μεταξύ τους. Για την κατασκευή προτάσεων με νόημα απαιτείται ορθός σχηματισμός αλληλουχιών.

Οι λέξεις δεν τοποθετούνται αυθαίρετα:

Π.χ. Υποκείμενο + Ρήμα+ Αντικείμενο ή κατηγορούμενο.

Ο Γιάννης έφερε λουλούδια.

Τα λουλούδια τα έφερε ο Γιάννης.

Έφερε λουλούδια ο Γιάννης! ή Έφερε ο Γιάννης λουλούδια!

Σημασιολογία

εξετάζει τις σημασίες των λέξεων (αγγλ. *semantics*) από το ελληνικό επίθετο *σημαντικός* ("ο σημαίνων" ή "ο έχων σημασία").

Διάκριση σημασιών σε επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης:

> λεξική: **λέξεις-περιεχόμενα**, **λέξεις-λειτουργίες**

Λέξεις-περιεχόμενα: υπωνυμία (θηλαστικό > φάλαινα > γαλάζια φάλαινα), συνωνυμία (γρήγορος, ταχύς, γοργός), η αντωνυμική σχέση (νέος/γέρος)

> προτασιακή: βασική μονάδα του λόγου - έχει σημασιακή και συντακτική αυτονομία

+ Μεταφορά: σημασιολογικά απομακρυσμένη από την κύρια σημασία του λήμματος

Για περισσότερα: Οικονομίδης, Β. (2003). Το δεκτικό λεξιλόγιο παιδιών ηλικίας 5;5-6;5 ετών. Αθήνα: Γρηγόρης.

Πραγματολογία

εστιάζει στη διαδικασία παραγωγής νοήματος το οποίο δεν ταυτίζεται με τη σημασία των λέξεων που εκφωνούνται και είναι άμεσα συναρτημένο με το συμφραστικό πλαίσιο - γλωσσικό και εξωγλωσσικό- της εκφώνησης. Η γλώσσα ως διαπροσωπική λειτουργία, πράξη, ως εμπρόθετη δραστηριότητα «Δε θα κοιμηθώ πριν επιστρέψεις»: Δήλωση ή προειδοποίηση;

γλωσσική ικανότητα – επικοινωνιακή ικανότητα

Η **γλωσσική ικανότητα** περιλαμβάνει (α) φωνολογικούς, (β) σημασιολογικούς και (γ) γραμματικούς & συντακτικούς κανόνες καθώς και ένα λεξικό. Κατά τους Χαραλαμπόπουλο και Χατζησαββίδη (1997) η γλωσσική ικανότητα συνδέεται με τη "γνώση της γλώσσας ως συστήματος». Η διαδικασία συναγωγής των κανόνων συντελείται υποσυνείδητα κατά την περίοδο απόκτησης της γλώσσας παράλληλα με τη βιολογική ωρίμανση στην παιδική κυρίως ηλικία και οι φυσικοί ομιλητές μπορούν να διακρίνουν τα γλωσσικά λάθη ή τις τυχόν αμφισημίες του λόγου.

Η **επικοινωνιακή ικανότητα** αναφέρεται στην ικανότητα του ομιλητή να προσαρμόζει το λόγο τους στις περιστάσεις επικοινωνίας που συμμετέχει.

Π.χ. Με διαφορετικό τρόπο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα όταν απευθύνεται σε ένα οικείο του πρόσωπο και με διαφορετικό τρόπο όταν μιλά με τον προϊστάμενό του.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Άρθρωση	Γλώσσα	Ακρόαση	Ευχέρεια	Ομιλία
Παραγωγή λόγου: ήχοι συλλαβές	Μορφολογικά συστατικά (components)	Αντίληψη λόγου	Ευκολία λόγου (speech perception)	Τονικό ύψος (pitch)
	Συντακτικά συστατικά	Παραγωγή λόγου	Γνώση	Ένταση (Loudness)
	Σημαντικά συστατικά		Ρυθμός	
	Πραγματολογ ικά συστατικά			

Hedge (2001), Anglél (2009)

Γλωσσική ανάπτυξη: η αναπτυξιακή πορεία κατά την οποία ένα παιδί εκδηλώνει και εξελίσσει σταδιακά τη γλωσσική-επικοινωνιακή του ικανότητα:

- κατάκτηση μητρικής/πρώτης γλώσσας
- εκμάθηση δεύτερης/ξένης γλώσσας
- εκμάθηση νοηματικής γλώσσας

Πρόκειται για μια **εκπληκτική πορεία** κατά την οποία τα παιδιά κατακτούν σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα ένα πολύπλοκο σύστημα με αφηρημένους κανόνες, χωρίς ειδική εκπαίδευση και χωρίς να διαθέτουν μεγάλο πλούτο γλωσσικών δεδομένων.

Πορεία ανάπτυξης γλώσσας

(Προσοχή: οι διατομικές διαφορές είναι μεγάλες)

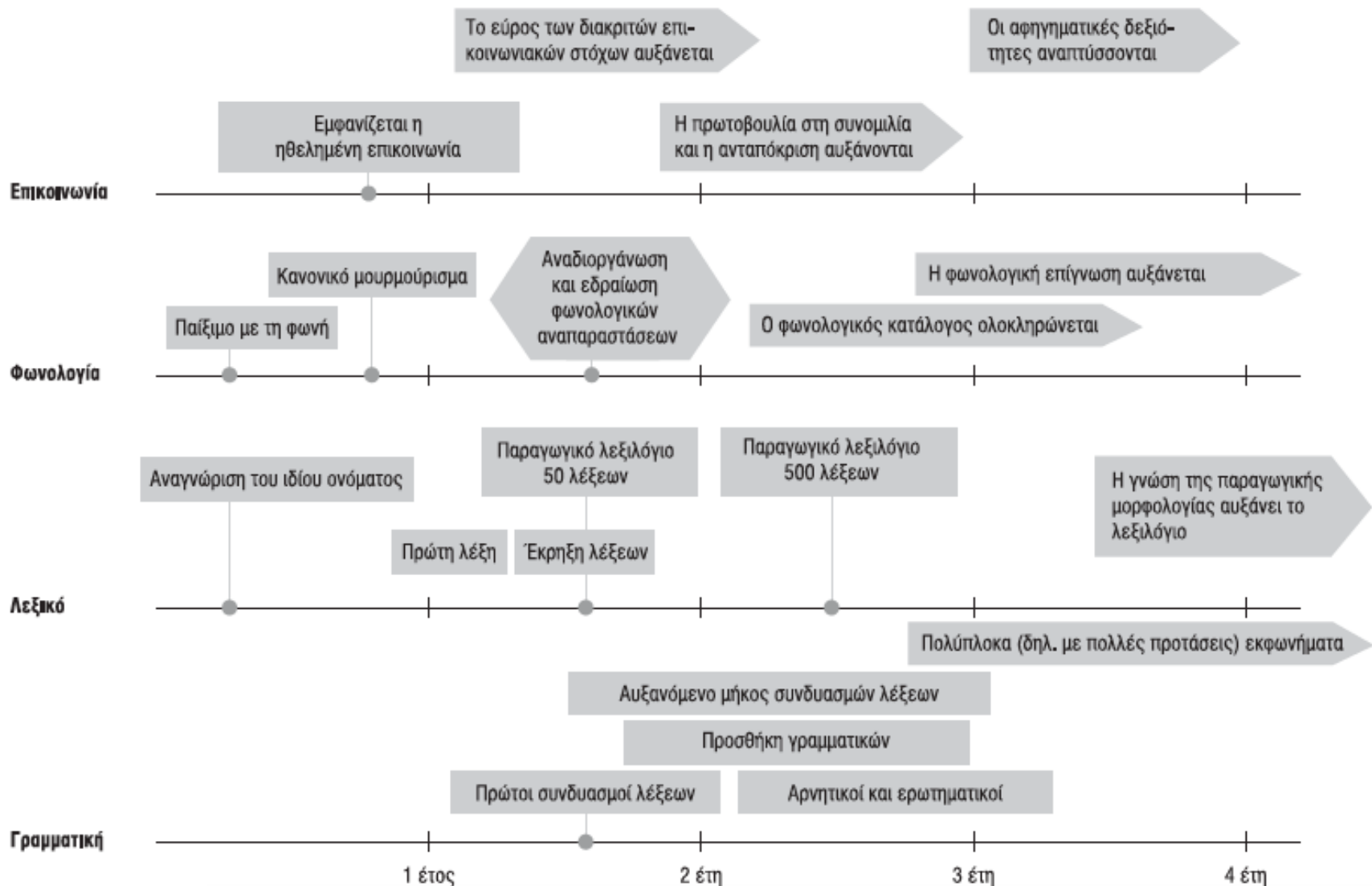
- 3 μηνών: απαλό μουρμούρισμα, κλάμα, γέλιο
- 6 μηνών: περίοδος βαβίσματος
- 12 μηνών: επανάληψη συλλαβικών προτύπων του τύπου «ΣΦ» (π.χ. μα-μα-μα, μπα-μπα-μπα-μπα) (κλειστά σύμφωνα και χαμηλά φωνήεντα)
- 18 μηνών: στάδιο μιας λέξης (περίπου 50 λέξεις)
- 2 ετών: βάζει μαζί δυο λέξεις – επαναλαμβάνει λέξεις ή φράσεις (ηχολαλία), διερεύνηση του νοήματος των λέξεων (π.χ. μπαμπάς για κάθε ενήλικο άνδρα)
- 2- 3 ετών: συντελούνται οι κυριότερες κατακτήσεις, τηλεγραφική ομιλία, δεικτικό «αυτό», ερωτήσεις, επικέντρωση στο εδώ και τώρα, 1000 λέξεις, γραμματικά μορφήματα (πληθυντικός, αόριστος, προθέσεις)

- 4 ετών: χρησιμοποιεί πιο σύνθετες δομές προτάσεων. Αποκτά περισσότερες γνώσεις για τον κοινωνικό ρόλο της συζήτησης, είναι σε θέση να διατηρήσει το θέμα μιας συνομιλίας και να προσθέσει νέες πληροφορίες. Επίσης μπορεί να προσαρμόσει το λόγο του στις ανάγκες του συνομιλητή (π.χ. απλοποιεί τη γλώσσα του όταν μιλάει σε ένα παιδί 2 χρόνων, ζητά επεξήγηση εάν δεν καταλαβαίνει κάτι και αρχίζει να κατανοεί ότι πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γνώμη του άλλου).

- 5 ετών: ολοκληρώνεται η ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων χρήσης του λόγου και το παιδί καθίσταται ικανός συζητητής επικοινωνώντας αποτελεσματικά σχεδόν σε όλες τις περιστάσεις συναλλαγής.

Χρησιμοποιεί πιο σωστά τις σύνθετες γλωσσικές δομές, παρουσιάζει ώριμη γραμματική δομή (παραμένουν κάποια προβλήματα με τη συμφωνία υποκειμένου/ ρήματος, ανώμαλους τύπους, πτώση αντωνυμιών), διακρίνει αν οι προτάσεις είναι γραμματικά σωστές ή όχι και τις διορθώνει, αρχίζει να κατανοεί το αστείο και τον σαρκασμό, να αναγνωρίζει τη λεκτική αμφισημία, και ασάφεια ενώ παράλληλα εξελίσσει την ικανότητά του να προσαρμόζει τη γλώσσα του σύμφωνα με την προοπτική και τον ρόλο του σαν ακροατή.

Έως το τέλος της πρώτης σχολικής ηλικίας τα παιδιά είναι είναι ικανά να ζητούν εξηγήσεις σε περίπτωση που δεν κατανοούν κάτι, να προσαρμόζουν το λόγο τους στον ομιλητή ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τον βαθμό συγγένειας και την κοινωνική του θέση, να κατανοούν τα λογοπαίγνια και να διασκεδάζουν με τις ανέκδοτες εκφράσεις, **να κατανοούν εκτενείς αφηγήσεις**, να διαπραγματεύονται, να εκφράζουν λεκτικά μεγάλο **φάσμα συναισθημάτων**, να παρακολουθούν ταινίες ή ντοκιμαντέρ, να συμμετέχουν σε συζητήσεις με αφηρημένες έννοιες (π.χ. ιστορικά, επιστημονικά ή πολιτικά θέματα) και να αναπτύσσουν μεταγλωσσικές ικανότητες.

ΣΧΗΜΑ 1.1 Οι κυριότεροι σταθμοί της γλωσσικής ανάπτυξης.

Άλλα θέματα

- > Ο απευθυνόμενος στα βρέφη λόγος των ενηλίκων (απλές προτάσεις, υψηλότερος τόνος, επαναλήψεις, διασκεδαστικοί ήχοι) [έως 1 ένος περίπου]
- > Η κατανόηση προηγείται της παραγωγής (π.χ. προσληπτικό, εκφραστικό λεξιλόγιο, σύνταξη)
- > Στάδιο τηλεγραφικού λόγου «γαβγαβ...πάει»
Υπάρχουν οι λέξεις «περιεχόμενα» (ουσιαστικά, ρήματα, επίθετα), λείπουν οι λέξεις «λειτουργίες» (προθέσεις, άρθρα, σύνδεσμοι, κλίσεις)

Θυμάμαι

Η πορεία της γλωσσικής ανάπτυξης είναι συνδυασμός καθορισμένων προδιαθέσεων και περιβαλλοντικών συνθηκών, επηρεάζεται από τη γλώσσα στην οποία εκτίθεται το παιδί καθώς και από την ενίσχυση που λαμβάνει. Για το λόγο αυτό οι κοινωνικοί παράγοντες, τα ερεθίσματα, οι αλληλεπιδράσεις με τους ενήλικες και τους συνομηλίκους, η ποικιλία των περιστάσεων και των διαλόγων που συμμετέχει ένα παιδί έχουν ζωτική σημασία για το πώς θα αναπτύξει το παιδί τις επικοινωνιακές – γλωσσικές του δεξιότητες και το ποια κίνητρα θα αναπτύξει.

Οδηγός νηπιαγωγού για την ολόπλευρη ανάπτυξη και αγωγή των παιδιών (2015). Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

[Σελίδες 34-41:

3.5 Ψυχογλωσσική Ανάπτυξη του παιδιού]

Επιπλέον:

Στην παρακάτω ιστοσελίδα μπορείτε να βρείτε το 1^ο Κεφάλαιο του βιβλίου:

Hoff, E. (2020). Γλωσσική Ανάπτυξη. Αθήνα: Βασιλειάδης.

<https://www.vasiliadis-books.gr/Vasiliadis-books/wp-content/uploads/2020/06/Δείτε-Απόσπασμα-του-Βιβλίου-19.pdf>

Μελετώ

